FIL-PRIM'AWLA TAL-QORTI ĊIVILI

(Sede Kostituzzjonali)

IMĦALLEF

ONOR. JOSEPH R. MICALLEF LL.D.

ILLUM, il-Ħamis, 28 ta' Frar, 2019

Kawża Nru. 9 (Kost.)

Rik. Nru. 13/16JRM

Stephen **PIROTTA**

vs

L-AVUKAT ĠENERALI u l-Kummissarju tal-Pulizija

Il-Qorti:

Rat ir-Rikors imressaq fit-2 ta' Frar, 2016, li bih u għar-raġunijiet hemm imfissra, ir-rikorrent talab li din il-Qorti (1) ssib li huwa ġarrab ksur tal-jeddijiet fundamentali tiegħu għal smigħ xieraq bi ksur tal-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni tar-Repubblika ta' Malta (aktar 'il quddiem imsejħa "il-Kostituzzjoni") u tal-artikolu 6 tal-Konvenzjoni (Ewropeja) għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali (aktar 'il quddiem

imsejħa "il-Konvenzjoni") meta (i) huwa ta stqarrija lill-Pulizija waqt li kien arrestat bla ma tħalla jkollu l-għajnuna ta' avukat waqt l-arrest u qabel jew matul l-interrogazzjoni mill-Pulizija, u (ii) minħabba li ma ngħatalux aċċess għall-'*file*' tal-Pulizija bi ksur tar-'*rule of disclosure*'; u (2) li tagħti dawk ir-rimedji effettivi u xierqa fiċ-ċirkostanzi;

Rat id-degriet tagħha tal-4 ta' Frar, 2016, li bih qiegħdet ir-rikors għas-smigħ tas-17 ta' Frar, 2016, u ordnat in-notifika lill-intimati;

Rat it-Tweġiba mressqa mill-intimati Avukat Ġenerali u Kummissarju tal-Pulizija fil-15 ta' Frar, 2016, li biha laqgħu għall-azzjoni tar-rikorrent billi qalu li l-kwestjoni tan-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat ma tolqotx il-jedd imħares taħt l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni, ladarba dak l-artikolu jgħodd biss safejn ikun diġà nbeda proċediment quddiem qorti, u għalhekk ma jgħoddx meta persuna tkun għadha ma tressqitx quddiem qorti. Iżidu jgħidu li r-rikorrent ma qajjem qatt il-kwestjoni tas-siwi tal-istqarrija li ta lill-Pulizija fl-ebda waqt matul il-proċeduri kriminali u għalhekk mhuwiex sewwa li, wara li ntemm l-istess proċediment bis-sejbien ta' ħtija tiegħu b'sentenza li saret ġudikat, huwa jqajjem ilment ta' ksur ta' jedd fundamentali bil-ħsieb li jġib fix-xejn l-imsemmija sentenza. Ikomplu jgħidu li l-jedd imħares kemm bl-artikolu 6 tal-Konvenzjoni u kif ukoll fl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni huwa jedd għal smigħ xieraq u mhux jedd għal għajnuna b'avukat, u l-ħarsien ta' tali jedd irid jitqies fil-qafas tal-proċediment kollu u mhux fuq episodju maqtugħa għalihom. Minn dan, jgħaddu biex jgħidu li l-istqarrija li r-rikorrent ta lill-Pulizija ma kinitx determinanti fis-sejbien tal-ħtija tiegħu mill-Qorti Kriminali u mill-Qorti tal-Appell Kriminali u dik l-istqarrija ma nkisbitx bis-saħħa ta' tehdid jew vjolenza u lanqas saret kontra r-rieda tal-istess rikorrent. Itemmu jgħidu li, f'każ li din il-Qorti kellha ssib favur it-talba tar-rikorrent, ma huwiex xieraq li dan iġib it-tħassir tas-sentenzi li bihom ir-rikorrent instab ħati, għaliex b'hekk il-ħarsien tal-jeddijiet fundamentali jinbidel f'sanzjoni tad-delinkwenza u l-kriminalità b'tehdida għas-soċjetà;

Rat il-provvediment tagħha tad-19 ta' April, 2016[1], li bih u għar-raġunijiet hemm imsemmija, ċaħdet talba tar-rikorrent magħmula f'rikors tiegħu tad-19 ta' Frar, 2016, biex tordna li jinħeles mill-ħabs, sakemm iddum tinstema' din il-kawża;

Rat id-degriet tagħha l-ieħor tad-19 ta' April, 2016[2], li bih laqgħet talba tar-rikorrent biex jinġiebu quddiemha l-atti tal-Att tal-Akkuża Numru 36/2007 fl-ismijiet "*Ir-Repubblika ta' Malta vs Stephen Pirotta*", maqtugħa mill-Qorti tal-Appell Kriminali fid-29 ta' Ottubru, 2015;

[1] Paġġ. 22 – 5 tal-proċess
[2] Paġ. 26 tal-proċess

Rat in-Nota mressqa mir-rikorrent fit-13 ta' Ġunju, 2016[3], b'riferenza għall-atti tal-Att tal-Akkuża li kien qiegħed jitlob li din il-Qorti tieħu qies tagħhom hi u tikkunsidra l-ilment tiegħu;

Semgħet ix-xhieda tar-rikorrent;

Rat id-degriet tagħha tat-22 ta' Marzu, 2017[4], li bih iddikjarat magħluq l-istadju tal-ġbir tal-provi u tat żmien lill-partijiet biex iressqu s-sottomissjonijiet tagħhom bil-miktub;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mir-rikorrenti fil-5 ta' Mejju, 2017[5];

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-intimati fit-8 ta' Ġunju, 2017[6], bi tweġiba għal dik tar-rikorrent;

Rat l-atti kollha tal-kawża, magħduda dawk rilevanti mill-Att tal-Akkuża Numru 36/07;

Rat in-Nota ta' Riferenza mressqa mir-rikorrent fl-4 ta' Frar, 2019[7];

Rat id-degrieti tagħha li bihom ħalliet il-kawża għas-sentenza;

Ikkunsidrat:

Illi din hija azzjoni ta' lment ta' ksur ta' jeddijiet fundamentali. Ir-rikorrent jgħid li ġarrab u qiegħed iġarrab ksur tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq bi ksur tal-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni. Huwa jgħid li dan l-ilment tiegħu joħroġ mill-fatt li huwa għamel stqarrija mal-Pulizija waqt li kien arrestat, bla ma tħalla jkellem avukat tal-fiduċja tiegħu jew ikollu l-għajnuna ta' avukat; u wkoll li, fin-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat, ma tħalliex jara il-'*file*' tal-Pulizija u x'tagħrif kellhom dwaru sa dakinhar. Jgħid li dan kollu ġablu ħsara għall-imsemmi jedd tiegħu, minħabba li l-istqarrija li ħalla mal-Pulizija kienet il-prova ewlenija li fuqha straħet il-Prosekuzzjoni fit-tmexxija tal-każ kontrih u li kieku ma għamilhiex, il-Pulizija lanqas biss kien ikollhom fuqiex iressqu każ kontrih. Jgħid ukoll li dik l-istqarrija nqdew biha

[3] Paġġ. 28 sa 30 tal-proċess
[4] Paġ. 42 tal-proċess
[5] Paġġ. 43sa 64 tal-proċess
[6] Paġġ. 66 sa 78 tal-proċess
[7] Paġġ. 103 sa 122 tal-proċess

kemm il-Qorti Kriminali u kif ukoll il-Qorti tal-Appell Kriminali biex sabuh ħati tax-xiljiet imressqa kontrih u li, bis-saħħa tagħhom, illum qiegħed iservi piena ta' żmien fil-ħabs;

Illi għal din l-azzjoni, billi qalu li l-kwestjoni tan-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat ma tolqotx il-jedd imħares taħt l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni, ladarba dak l-artikolu jgħodd biss safejn ikun diġà nbeda proċediment quddiem qorti, u għalhekk ma jgħoddx meta persuna tkun għadha ma tressqitx quddiem qorti. Iżidu jgħidu li r-rikorrent ma qajjem qatt il-kwestjoni tas-siwi tal-istqarrija li ta lill-Pulizija fl-ebda waqt matul il-proċeduri kriminali u għalhekk mhuwiex sewwa li, wara li ntemm l-istess proċediment bis-sejbien ta' ħtija tiegħu b'sentenza li saret ġudikat, huwa jqajjem ilment ta' ksur ta' jedd fundamentali bil-ħsieb li jġib fix-xejn l-imsemmija sentenza. Ikomplu jgħidu li l-jedd imħares kemm bl-artikolu 6 tal-Konvenzjoni u kif ukoll fl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni huwa jedd għal smigħ xieraq u mhux jedd għal għajnuna b'avukat, u l-ħarsien ta' tali jedd irid jitqies fil-qafas tal-proċediment kollu u mhux fuq episodju maqtugħa għalihom. Minn dan, jgħaddu biex jgħidu li l-istqarrija li r-rikorrent ta lill-Pulizija ma kinitx determinanti fis-sejbien tal-ħtija tiegħu mill-Qorti Kriminali u mill-Qorti tal-Appell Kriminali u dik l-istqarrija ma nkisbitx bis-saħħa ta' tehdid jew vjolenza u lanqas saret kontra r-rieda tal-istess rikorrent. Itemmu jgħidu li, f'każ li din il-Qorti kellha ssib favur it-talba tar-rikorrent, ma huwiex xieraq li dan iwassal għat-tħassir tas-sentenzi li bihom ir-rikorrent instab ħati, għaliex b'hekk il-ħarsien tal-jeddijiet fundamentali jinbidel f'sanzjoni tad-delinkwenza u l-kriminalità b'tehdida għas-soċjetà;

Illi bħala <u>fatti rilevanti li joħorġu mill-atti</u> li l-Qorti għandha quddiemha, jirriżulta li fis-sigħat bikrin tat-28 ta' Settembru, 2005, ir-rikorrent kien imdaħħal f'inċident bil-karozzi li ġara fi Triq l-Imdina, f'Ħal Qormi u li fih wieħed David Azzopardi ndarab b'daqqiet ta' strument li jaqta';

Illi l-Pulizija żammew lir-rikorrent għall-ħabta tas-sagħtejn u nofs ta' filgħodu, ftit wara li seħħ l-inċdent. Mid-dar fejn sabuh ħadu xi skieken u elevaw ukoll il-karozza li kienet reġistrata f'ismu u li kienet wieqfa quddiem il-binja fejn jgħix[8];

Illi dakinhar għall-ħabta tat-15.20, ir-rikorrent ta stqarrija lill-Pulizija fejn stqarr li hu kien imdaħħal fl-inċident fuq imsemmi u għażel li jiffirmaha[9]. Fl-ebda waqt ma kien mgħejjun minn avukat;

[8] Xhieda Spettur Anthony Portelli,u Dok "AB3" f'paġġ. 63 – 6 tal-atti tal-Kumpilazzjoni
[9] Dok. "AB1", f'paġġ. 57 – 9 tal-atti tal-Kumpilazzjoni

Illi dakinhar ukoll, waqt li r-rikorrent kien għadu miżmum mill-Pulizija fil-*lock-up* fil-Kwartieri Ġenerali tal-Pulizija, ittieħdu xi ritratti u xi kampjuni mingħandu u l-marki tas-swaba', u kif ukoll sar eżami fuq il-karozza tar-rikorrent li kienet elevata mill-Pulizija minn quddiem daru l-lejl ta' qabel[10];

Illi l-għada, id-29 ta' Settembru, 2005[11], ir-rikorrent tressaq b'arrest mill-Pulizija quddiem il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti Istruttorja, u kien mixli bl-attentat ta' qtil tal-imsemmi David Azzopardi; talli ikkawża ferita gravi fuq il-persuna ta' Azzopardi bi strument li jaqta' f'waħda mill-kavitajiet tal-ġisem tiegħu; talli kien qiegħed iġorr fuqu arma regolari bla ma kellu l-liċenza mill-Kummissarju tal-Pulizija; talli ħebb għall-persuna ta' Azzopardi bil-ħsieb li jidorbu, idejqu jew jagħmillu ħsara; li saq karozza b'mod traskurat; li kiser il-bon ordni u l-paċi pubblika; u wkoll li kiser Ordni taħt l-artikolu 22 tal-Kap 446 tal-Liġijiet ta' Malta mogħti b'sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura fit-18 ta' Lulju, 2005, u li kienet saret ġudikat;

Illi dakinhar li tressaq, ir-rikorrent wieġeb li ma kienx ħati[12], imma l-Qorti tal-Maġistrati ma laqgħetx it-talba tiegħu li jingħata l-ħelsien mill-arrest[13];

Illi wara li r-rikorrent ressaq talba għall-ħelsien mill-arrest b'rikors ieħor tiegħu tat-13 ta' Ottubru, 2005, il-Qorti tal-Maġistrati laqgħet it-talba b'degriet tal-14 ta' Ottubru, 2005[14], u tatu l-libertà provviżorja taħt il-kundizzjonijiet hemm imfissra;

Illi b'degriet tas-6 ta' Ottubru, 2006[15], u wara li saritilha talba mill-Prosekuzzjoni, il-Qorti tal-Maġistrati awtorizzat it-teħid ta' kampjun tad-demm mingħand David Azzopardi, ħalli jkun jista' jsir tqabbil ma' xi tiċpis ta' dmija li nstabu fuq ħwejjeġ marbuta mal-każ;

Illi fl-10 ta' Settembru, 2007[16], l-intimat Avukat Ġenerali ħareġ l-Att tal-Akkuża fil-konfront tar-rikorrent b'ħames (5) kapi ta' akkuża u biż-żieda tal-addebitu li kiser kundizzjoni mposta fuqu b'sentenza fiż-żmien operattiv tagħha. Il-Qorti Kriminali appuntat il-każ għas-smigħ tas-27 ta' Ottubru, 2008[17], f'liema smigħ l-avukat difensur tar-rikorrent għarraf lil dik il-Qorti li l-każ kien ser ikun kontestat quddiem Ġuri;

[10] Dok "PG1", f'paġġ. 75 tal-atti tal-Kumpilazzjoni
[11] Dok f'paġġ. 1 – 4 tal-Atti tal-Kumpilazzjoni
[12] *Ibid.* f'paġ. 9 tal-atti tal-Kumpilazzjoni
[13] *Ibid.* f'paġġ. 10 – 2
[14] *Ibid.* f'paġġ. 39 – 40
[15] Paġ. 145 tal-atti tal-Kumpilazzjoni
[16] Paġġ. 1 – 7 tal-atti tal-Att tal-Akkuża Nru. 36/07
[17] Paġ. 14 tal-Att tal-Akkuża 36/07

Illi l-Ġuri dwar l-akkużi mressqa kontra r-rikorrent beda jinstema' mill-Qorti Kriminali fit-22 ta' Frar, 2010. Fl-ewwel smigħ, il-Prosekuzzjoni talbet li titqassam lill-ġurati kopja tal-istqarrija li r-rikorrent kien ta lill-Pulizija u d-difiża ma opponietx[18];

Illi b'verdett milħuq mill-Ġurija fit-23 ta' Frar, 2010, ir-rikorrent instab ħati tal-akkużi kollha miġjuba fil-ħames kapi tal-Att tal-Akkuża[19], u kif ukoll ta' l-addebitu tal-ksur tal-kundizzjonijiet imposti fuqu b'sentenza mogħtija mill-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali f'Mejju tal-2005[20];

Illi b'sentenza mogħtija mill-Qorti Kriminal fl-24 ta' Frar, 2010[21] u għar-raġunijiet hemm imsemmija, ir-rikorrent ingħata piena ta' tmintax-il (18) sena ħabs u l-iskwalifika għal żmien ta' tliet (3) xhur milli jsuq u ordnatlu biex iħallas il-perizji;

Illi r-rikorrent appella mill-imsemmija sentenza fis-17 ta' Marzu, 2010[22], billi talab ir-riforma tas-sentenza billi tħassarha f'dak li jirrigwarda l-ewwel kap tal-Akkuża u tikkonfermaha fil-bqija jew, alternattivament, tvarjaha f'dik il-parti li tikkonċerna l-piena erogata;

Illi fit-12 ta' Ottubru, 2011, ir-rikorrent ressaq rikors quddiem il-Qorti tal-Appell Kriminali biex jirreferi għall-fatt li l-istqarrija li huwa kien ta lill-Pulizija kien għamilha bla ma kien imħolli jkun mgħejjun minn avukat u talab li dik il-Qorti – fid-dawl tal-effetti li qagħda bħal dik seta' kellha fuq il-jedd tiegħu għal smigħ xieraq – tagħti d-direttivi li jidhrilha xierqa u meħtieġa. B'degriet mogħti fit-2 ta' Novembru, 2011, il-Qorti irriżervat li tipprovdi dwar it-talba wara li tisma' lill-partijiet fl-ewwel smigħ tal-appell;

Illi l-appell tqiegħed għas-smigħ għat-30 ta' Mejju, 2013, u dakinhar saret it-trattazzjoni. Madankollu, minn qari tat-traskrizzjoni tas-sottomissjonijiet, ma jidhirx li reġgħet tqajmet il-kwestjoni tat-talba magħmula mir-rikorrent appellant fir-rikors tiegħu tat-12 ta' Ottubru, 2011;

Illi b'sentenza mogħtija fid-29 ta' Ottubru, 2015, il-Qorti tal-Appell Kriminali, għar-raġunijiet hemmhekk imfissra, ċaħdet l-appell imressaq mir-rikorrent u ikkonfermat is-sentenza mogħtija mill-Qorti Kriminali;

---

18 Verbal f'paġ. 29 tal-Att tal-Akkuża 36/07
19 Paġ. 93 tal-Att tal-Akkuża 36/07
20 Paġ. 95 tal-Att tal-Akkuża 36/07
21 Paġġ. 101 – 111 tal-At tal-Akkuża 36/07
22 Paġġ. 1 – 8 tal-Atti tal-Appell

Illi fit-2 ta' Frar, 2016, ir-rikorrent fetaħ din il-kawża;

Illi għal dak li jirrigwarda l-kunsiderazzjonijiet ta' xejra legali marbuta mal-każ huwa ċar li r-rikorrent isejjes l-ilment tiegħu ta' ksur ta' jedd għal smigħ xieraq fuq il-fatt li huwa kien ta lill-Pulizija stqarrija meta kien miżmum taħt arrest fil-Kwartieri Ġenerali tal-Pulizija u li din l-istqarrija taha bla ma kien mgħejjun minn avukat u għaliex, dak iż-żmien, il-liġi ma kinitx tipprovdi li persuna arrestata setgħet titlob l-għajnuna ta' avukat. Fil-każ partikolari tar-rikorrent, dik l-istqarrija ntużat fil-proċeduri meħuda kontrih quddiem il-Qrati ta' kompetenza kriminali, u b'riħet dawk il-proċeduri, huwa nstab ħati tal-akkużi li kien mixli bihom b'sentenzi li llum saru ġudikat u llum qiegħed iservi sentenza ta' ħabs effettiv;

Illi l-Qorti tirrileva li, mill-atti mressqa quddiemha (magħduda dawk relattivi għall-proċeduri kriminali mnedija kontra r-rikorrent), il-kwestjoni dwar is-siwi tal-istqarrija u l-effetti tagħha fuq il-jedd tar-rikorrent għal smigħ xieraq kienet tqajmet l-ewwel darba minnu wara li kien appella mis-sentenza tal-Qorti Kriminali u qabel ma kien trattat l-istess appell. Madankollu, minkejja li l-Qorti tal-Appell Kriminali kienet iddekretat li sejra tqis il-kwestjoni wara li tisma' x'kellhom x'jgħidu l-partijiet waqt it-trattazzjoni, ma reġa' ssemma xejn u lanqas il-Qorti tal-Appell Kriminali baqgħet ma tat provvediment fuq ir-rikors li kien ressaq ir-rikorrent appellant f'Ottubru tal-2011. Dan qiegħed jingħad biex jindirizza dik il-parti mit-Tweġiba tal-intimati li fiha jmaqdru lir-rikorrent talli ħalla l-proċess kriminali jintemm qabel ma qanqal il-kwestjoni, meta kollox juri li dan mhuwiex il-każ;

Illi għal dak li jirrigwarda l-**ilment tal-ksur tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq**, diġà ngħad li dan l-ilment jinġabar taħt żewġ aspett li qegħdin jissemmew kif ġej: (i) minħabba li huwa għamel stqarrija mal-Pulizija waqt li kien arrestat, bla ma tħalla jkellem avukat tal-fiduċja tiegħu jew ikollu l-għajnuna tiegħu; u (ii) li, fin-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat, ma tħalliex jara l-'*file*' tal-Pulizija u x'tagħrif kellhom dwaru sa dakinhar li ħalla l-istqarrija;

Illi l-Qorti għalhekk sejra l-ewwel tistħarreġ il-kwestjoni tal-għemil tal-istqarrija mir-rikorrent bla ma tħalla jkellem avukat tal-għażla tiegħu;

Illi f'dan ir-rigward, ir-rikorrent jissottometti li l-fatt li hu ċċaħħad milli seta' jkellem avukat matul il-ħin kollu minn x'ħin kien arrestat sa ma ta l-istqarrija tiegħu lill-Pulizija, jikkostitwixxi minnu nnifsu ksur tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq. Ladarba dak iż-żmien, il-liġi ma kinitx tagħti li persuna arrestata setgħet titlob li tkun mgħejjuna minn avukat, dan ukoll ġablu ksur li ma jissewwiex ta' dak il-jedd. Jgħid li dan il-ksur sar attwali hekk kif tressaq quddiem il-Qorti mixli b'għadd ta' reati u l-imsemmija stqarrija ddaħħlet fl-atti

tal-Kumpilazzjoni. Jisħaq li l-istqarrija tiegħu kienet prova ewlenija li fuqha l-Pulizija setgħu jmexxu l-każ tiegħu u li mingħajrha x'aktarx ma kien jinqabad qatt u ma jkun qatt magħruf min seta' wettaq ir-reat. Jgħid li, jekk huwa minnu li fl-istqarrija stqarr egħmilu u ammetta ħtijietu, dan sar kollu fil-qafas ta' sitwazzjoni li kienet minnha nnifisa tiksirlu l-jedd tiegħu fundamentali u għalhekk ittebba' f'kollox u b'mod irriversibbli stqarrija bħal dik. Dan jgħodd minkejja li setgħet ingħatatlu t-twissija dwar dak li seta' jgħid u minkejja li ma ntużat l-ebda vjolenza fuqu waqt li kien qiegħed jagħtiha;

Illi, min-naħa tagħhom, l-intimati iwarrbu dawn l-argumenti billi jgħidu li, minkejja li llum huwa stabbilit li l-għajnuna ta' avukat hija meħtieġa għall-ħarsien tal-jedd għal smigħ xieraq ukoll fi stadju tal-interrogazzjoni, dan ma jfissirx li dak in-nuqqas kien se' jtebba' l-proċess kollu li jsir wara dik il-fażi. B'mod partikolari, jisħqu li, matul il-proċediment kollu quddiem il-Qrati ta' kompetenza kriminali, il-linja ewlenija ta' difiża tar-rikorrent kienet dwar jekk kellux il-ħsieb li joqtol jew inkella biss li jidrob lil David Azzopardi, u mhux li hu ma kienx fuq il-post meta seħħ l-inċident. L-intimati jgħidu li din iċ-ċirkostanza xxejjen għal kollox kull irregolarità li setgħet twettqet meta l-istqarrija tiegħu ittieħdet bla ma hu kien tħalla jkellem avukat u jitlob il-parir tiegħu. Iżidu jgħidu li, biex nuqqas bħal dak iwassal biex iġib fix-xejn il-proċess kriminali kollu, trid tkun ċirkostanza hekk serja li l-proċess ma jkunx wieħed skond il-ħaqq u li l-eżitu finali kien jew seta' jkun differenti. Jgħidu wkoll li nuqqas bħal dak irid jittieħed fil-qafas tal-proċediment kriminali kollu, l-aktar fejn, bħal f'dan il-każ, dak il-proċediment intemm bl-għoti ta' sentenzi li għaddew f'ġudikat;

Illi mbagħad huma jżidu jgħidu li, mis-sentenzi mogħtija kemm mill-Qorti Kriminali u kif ukoll mill-Qorti tal-Appell Kriminali, is-sejbien tal-ħtija fir-rikorrent ma kienx imsejjes fuq dak li qal fl-istqarrija, imma minn provi oħra li ressqet il-Prosekuzzjoni waqt is-smigħ tal-każ. Dan jgħiduh biex iwaqqgħu l-argument tar-rikorrent li r-raġuni li għaliha nstab ħati kienet li l-istqarrija kienet il-prova ewlenija tal-Prosekuzzjoni;

Illi l-Qorti tirrileva u tħossha fid-dmir li tisħaq li r-rikorrent ma ġiex identifikat b'rabta mar-reat għax ta l-istqarrija tiegħu lill-Pulizija, iżda huwa ta l-istqarrija tiegħu wara li kien diġà ġie identifikat bħala persuna suspettata minn ċirkostanzi fattwali oħrajn li wasslu għall-arrest tiegħu u li setgħu raġonevolment jorbtuh ma' dak li ġara. Bla ma tnaqqas xejn miċ-ċirkostanza taċ-ċaħda ta' għajnuna minn avukat fil-ħin li kien arrestat u interrogat, il-Qorti ma taqbilx mas-sottomissjoni tar-rikorrent li, mingħajr dak li jingħad fl-istqarrija, il-Pulizija ma kienx ikollha każ kontrih u ma tidhirx li wieħed jista' fis-sewwa joqgħod fuqha. Tassew li l-Pulizija kien ikollha każ

iżjed iebes x'tipprova kontrih, imma b'daqshekk ma jistax jingħad li ma kellhiex provi oħrajn tajba biex setgħet issostni x-xiljiet tagħha kontrih;

Illi dan l-ilment tar-rikorrent jissejjes kemm fuq dak li jipprovdi l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u kif ukoll l-artikolu 6(3)(ċ) tal-Konvenzjoni;

Illi **għal dak li jirrigwarda l-allegat ksur taħt l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni**, għandu jingħad li, fil-partijiet tiegħu rilevanti għal dan il-każ, dak l-artikolu jipprovdi li: "*(1) Kull meta xi ħadd ikun akkużat b'reat kriminali huwa għandu, kemm-il darba l-akkuża ma tiġix irtirata, jiġi mogħti smigħ xieraq għeluq żmien raġonevoli minn qorti indipendenti u imparzjali mwaqqfa b'liġi. ... (5) Kull min jiġi akkużat b'reat kriminali għandu jiġi meqjus li jkun innoċenti sakemm jiġi pruvat jew ikun wieġeb li huwa ħati: Iżda ebda ħaġa li hemm fi jew magħmula skond l-awtorità ta' xi liġi ma titqies li tkun inkonsistenti ma' jew bi ksur ta' dan is-subartikolu safejn dik il-liġi timponi fuq xi persuna akkużata kif intqal qabel il-piż tal-prova ta' fatti partikolari. (6) Kull min ikun akkużat b'reat kriminali - ... (ċ) għandu jitħalla jiddefendi ruħu personalment jew permezz ta' rappreżentant legali u min ma jkunx jista' jħallas għal rappreżentanza legali hekk kif tkun meħtieġa raġonevolment miċ-ċirkostanzi tal-każ tiegħu jkollu dritt li jkollu dik ir-rappreżentanza bi spejjeż pubbliċi; ... (10) Ebda persuna li tgħaddi proċeduri għal reat kriminali ma għandha tkun obbligata li tixhed fil-proċeduri kontra tagħha*";

Illi l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta jagħmilha ċara li l-jedd ta' smigħ xieraq fil-qafas ta' proċeduri kriminali jiddependi minn (a) akkuża li (b) tkun qegħda tinstama' minn Qorti indipendenti w imparzjali mwaqqfa b'liġi. Dan l-artikolu ġie mfisser mill-Qrati tagħna bħala li japplika biss fejn ikun inbeda proċediment quddiem qorti li, fl-għeluq ta' dak il-proċediment, tista' tasal biex tagħti deċiżjoni li tiddetermina l-ħtija jew in-nuqqas ta' ħtija tal-persuna akkużata. Għalhekk, tqies li d-dispożizzjonijiet tal-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni la jgħoddu dwar proċeduri quddiem il-Qorti Kriminali bħala Qorti Inkwirenti[23] u lanqas għal proċeduri quddiem il-Qorti Kriminali bħala Qorti Istruttorja[24];

Illi fid-dawl taċ-ċirkostanzi li fuqhom ir-rikorrent jibni l-każ tiegħu tal-lum, għandu joħroġ ċar li dawn jirreferu għal qagħda li kienet teżisti qabel ma r-rikorrent kien għadu mqar tressaq quddiem qorti biex iwieġeb għall-akkużi magħmula kontrih. F'każ bħal dak, id-dispożizzjonijiet tal-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ma jkunux għadhom bdew jgħoddu[25]. Madankollu, wieħed jista' jgħid li, bħala fatt, il-Pulizija nqdiet bl-istqarrija wara li ressqet lir-rikorrent

[23] P.A. (Kost.) **17.1.2002** fil-kawża fl-ismijiet ***Karl Heinrich Muscat vs l-Avukat Ġenerali et***
[24] Kost. **16.10.2002** fil-kawża fl-ismijiet ***Anthony Żarb et vs Ministru tal-Ġustizzja et***
[25] Kost. **13.2.2017** fl-atti tar-Riferenza Kostituzzjonali fl-ismijiet ***Il-Pulizija (Spett. Graziella Muscat) vs Philip Borġ***

quddiem il-Qorti Istruttorja u l-fatt li dik l-istqarrija ntużat kemm fil-Ġuri u kif ukoll tqieset mill-Qorti tal-Appell Kriminali jġib li ma jistax jibqa' jingħad li dawn iċ-ċirkostanzi jaqgħu 'l barra mit-tħaddim tad-dispożizzjonijiet relattivi tal-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni[26]. Għalhekk, lil hinn mis-siwi probatorju li l-istqarrija tar-rikorrent seta' kellha, il-fatt waħdu li din ittieħdet kif ittieħdet u li baqgħet tagħmel parti mill-atti tal-Att tal-Akkuża iwassal għat-tħaddim tad-dispożizzjonijiet tal-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni;

Illi, minħabba f'hekk il-Qorti ssib li l-fatt li l-istqarrija li ta r-rikorrent intużat matul il-proċess kriminali mniedi kontrih ġabitlu ksur tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq taħt l-artikolu msemmi tal-Kostituzzjoni;

Illi **għal dak li jirrigwarda l-allegat ksur taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni**, fil-partijiet rilevanti tiegħu għal dan il-każ, dan jipprovdi li: "*(1) Fid-deċiżjoni tad-drittijiet ċivili u ta' l-obbligi tiegħu jew ta' xi akkuża kriminali kontra tiegħu, kulħadd huwa intitolat għal smigħ imparzjali u pubbliku fi żmien raġonevoli minn tribunal indipendenti u imparzjali mwaqqaf b'liġi. .. ..; (2) Kull min ikun akkużat b'reat kriminali għandu jiġi meqjus li jkun innoċenti sakemm ma jiġix pruvat ħati skond il-liġi; (3) Kull min ikun akkużat b'reat kriminali għandu d-drittijiet minimi li ġejjin ... (ċ) li jiddefendi ruħu personalment jew permezz ta' assistenza legali magħżula minnu stess jew, jekk ma jkollux mezzi biżżejjed li jħallas l-assistenza legali, din għandha tingħata lilu b'xejn meta l-interessi tal-ġustizzja jeħtieġu hekk*";

Illi normalment, l-imsemmi artikolu jinqara flimkien mal-artikolu 6(1) tal-istess Konvenzjoni. Dan jingħad għaliex "*the specific enumeration in the third paragraph for criminal proceedings does not imply that an examination for compatibility with the third paragraph makes an examination for compatibility with the first paragraph superfluous, since the guarantees contained in the third paragraph of Article 6 are constituent elements, inter alia, of the general notion of a fair trial. The enumeration of the third paragraph is not limitative in that respect, and it is therefore possible that, although the guarantees mentioned there have been satisfied, the trial as a whole still does not satisfy the requirements of a fair trial*"[27];

Illi f'dan ir-rigward, għalhekk, jidher ċar li l-applikabilità tal-ħarsien tal-jedd għal smigħ xieraq taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni hija usa' minn dik mogħtija għall-istess jedd taħt l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni. Dan ukoll għaliex l-effetti tal-artikolu tal-Konvenzjoni jistgħu jiddaħħlu fis-seħħ dwar stħarriġ ta' lment ta' ksur ta' jedd għal smigħ xieraq sa minn qabel mal-

[26] Ara Kost. **24.6.2016** fil-kawża fl-ismijiet ***Malcolm Said vs Avukat Ġenerali et***

[27] Van Dijk, van Hoof, van Rijn, Zwaak *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights* (4th Edit, 2006), § 10.10.1 f'paġ. 631

każ jitressaq għal smigħ quddiem qorti, jekk kemm-il darba jintwera li l-proċediment x'aktarx ikun serjament kompromess b'xi nuqqas ta' tħaris fi stadju bikri ta' xi wieħed mid-dispożizzjonijiet ta' dak l-artikolu;

Illi llum il-ġurnata jidher li ma għad fadal l-ebda dubju li, għall-finijiet tal-artikolu 6(3)(ċ) tal-Konvenzjoni, l-jedd li wieħed ikun mgħejjun minn avukat magħżul minnu nnifsu jew imqabbad għalih b'xejn meta ma jkollux minn fejn iħallas avukat, jibda jgħodd sa minn qabel is-smigħ proprju tal-każ kriminali. Jidher li din it-tifsira ħarġet mill-fatt li ladarba l-ħarsien tal-jedd ta' smigħ xieraq fejn jidħol it-tul taż-żmien ta' kawża taħt l-artikolu 6(1) jgħodd f'kull stadju tal-proċediment[28], ma jistax jonqos li l-istess firxa tal-artikolu 6 ma tkunx tgħodd ukoll għal dawk il-garanziji minimi li l-persuna suġġetta għall-proċediment kriminali għandha jedd tgawdi taħt is-sub-artikolu (3) tal-imsemmi artikolu. Jidher li l-jedd li persuna tkun mgħejjuna minn avukat imqar waqt il-fażi tal-interrogazzjoni huwa b'rispett għad-dritt li l-ebda persuna ma għandha titħalla jew tkun imġiegħla tinkrimina lilha nnifisha[29];

Illi maż-żmien, it-tħaddim mogħti lil dan is-sub-artikolu fejn jidħol il-jedd ta' għajnuna ta' avukat ukoll fil-waqt li l-persuna tkun għadha miżmuma mqar b'suspett ta' twettiq ta' reat jew waqt l-istħarriġ tal-istess reat, u qabel ma jkunu nħarġu kontra tagħha akkużi speċifiċi, twessa' biex jinkludi l-waqt fejn dik il-persuna tkun intalbet u tkun tat stqarrija lill-Pulizija u dan biex jingħata ħarsien "prattiku u effettiv" lill-imsemmi jedd[30]. Dan il-jedd tal-preżenza ta' avukat sa minn dak il-waqt bikri tal-"proċediment" ma jistax jiċċaħħad jekk mhux għal "raġunijiet tajbin"[31] jew jekk il-persuna suspettata nnifisha tirrifjuta li tkun mgħejjuna minn avukat[32]. F'dan ir-rigward ingħad li "*neither the letter nor the spirit of Article 6 of the Convention prevents a person from waiving of his own free will, either expressly or tacitly, the entitlement to the guarantees of a fair trial, as long as a waiver of the right is given in an unequivocal manner and was attended by the minimum safeguards commensurate to its importance*"[33];

Illi, fin-nuqqas ta' rinunzja bħal din, jaqa' fuq l-awtorità pubblika li turi kemm li kien hemm raġuni tajba biex iċċaħħad lil persuna milli tkun mgħejjuna minn avukat u kif ukoll li dik il-persuna tassew u mingħajr theddid irrinunzjat għal dak il-jedd. Din il-kwestjoni wkoll kienet mistħarrġa b'reqqa mill-ogħla Qorti tagħna u din il-Qorti ma jidhrilhiex li għandha għalfejn terġa'

[28] Q.E.D.B. **24.11.1993** fil-kawża fl-ismijiet ***Imbrioscia vs Svizzera*** (Applik. Nru. 13972/88) § 36
[29] Q.E.D.B. **12.1.2016** fil-kawża fl-ismijiet ***Borġ vs Malta*** (Applik. Nru. 37537/13) §§ 56 – 58
[30] Q.E.D.B. (GC) **27.11.2008** fil-kawża fl-ismijiet ***Salduz vs Turkija*** (Applik. Nru. 36391/02) § 55 li qalbet is-sentenza mogħtija mit-Tieni Sezzjoni fl-**26.4.2007** li ma kinitx sabet ksur tal-art. 6(3)(ċ) tal-Konvenzjoni
[31] Q.E.D.B. (GC) **25.1.1996** fil-kawża fl-ismijiet ***Murray vs Renju Unit*** (Applik. Nru. 18731/91) § 63
[32] Q.E.D.B. **23.2.2010** fil-kawża fl-ismijiet ***Yoldas vs Turkija*** (Applik. Nru. 27503/04) § 51
[33] Q.E.D.B. **15.9.2011** fil-kawża fl-ismijiet ***Paskal vs Ukrajina*** (Applik. Nru. 24652/04) § 76

toqgħod ittenni dak li ingħad minn dik il-Qorti aktar milli tirreferi għas-sentenza relattiva[34];

Illi jidher li fejn – bħalma kienet il-qagħda f'Malta fiż-żmien rilevanti għall-każ tar-rikorrent – il-liġi ma kinitx tagħti lil persuna miżmuma jew interrogata mill-Pulizija li tikkonsulta ma' jew tkun mgħejjuna minn avukat tal-fiduċja tagħha, qabel ma tħalli stqarrija, kienet biżżejjed biex twassal għal sejbien ta' ksur tad-dispożizzjonijiet tal-artikolu 6 tal-Konvenzjoni[35]. Minbarra dan, jidher ukoll li dawk il-prinċipji jgħoddu wkoll fejn il-proċediment kriminali ma jkunx għadu ntemm (għalkemm, f'dak il-każ, jridu jidħlu kunsiderazzjonijiet oħrajn marbuta mar-rimedjabilità tempestiva tal-użu li jista' jew ma jistax isir minn stqarrija mogħtija f'ċirkostanzi bħal dawk). F'dak ir-rigward il-fatt waħdu li fl-imsemmi proċediment intużat l-istqarrija li r-rikorrent kien ta lill-Pulizija bla ma kien ingħata l-opportunità li jikkonsulta ma' avukat tal-għażla tiegħu taf iġġib magħha s-sejbien awtomatiku tal-jedd tar-rikorrent dwar smigħ xieraq bi ksur tad-dispożizzjonijiet tal-artikolu 6(3)(ċ) tal-Konvenzjoni jekk kemm-il darba dik l-istqarrija tintuża fil-proċediment bħala prova kontra min għamilha;

Illi, fil-fehma ta' din il-Qorti, dan jgħodd aktar fejn il-proċediment ikun intemm bis-sejbien tal-ħtija tal-persuna li tkun għamlet stqarrija bħal dik u tali stqarrija tkun intużat fil-proċediment meħud;

Illi ma jirriżultax li, fil-każ tar-rikorrent, kien hemm xi raġunijiet hekk serji u partikolari (li l-Q.E.D.B. tiġborhom taħt il-kliem '*compelling reasons*'[36]) li kellhom iċaħħduh milli jkun mgħejjun minn avukat waqt li kien interrogat u waqt li kien qiegħed jagħti l-istqarrija tiegħu. Ir-raġuni waħdanija li dan ma sarx jidher li kienet li, dak iż-żmien, il-liġi ma kinitx tħalli li persuna fil-qagħda tar-rikorrent setgħet titlob dik l-għajnuna. Ladarba huwa hekk, jiġi li dik iċ-ċaħda u dak in-nuqqas fil-liġi (li, fis-sewwa, jrid jingħad li sa dak iż-żmien kienet għaddiet mill-Parlament iżda li baqgħet għal żmien ma nġabitx fis-seħħ) iwasslu biex ikollu jinstab li kien hemm ksur tal-jedd kif imħares taħt dan is-sub-inċiż partikolari tal-artikolu 6 tal-Konvenzjoni talli dik l-istqarrija li ta r-rikorrent iddaħħlet fl-inkartament tal-proċess imniedi kontrih u ntużat attivament mill-qorti li kienet qiegħda tisma' l-każ;

Illi l-Qorti tgħid dan filwaqt li, fl-ewwel lok, tinnota li kien ir-rikorrent innifsu, waqt is-smigħ tal-Ġuri (u permezz tal-avukat difensur tiegħu), li ma oġġezzjona bl-ebda mod għat-talba tal-Prosekuzzjoni li lill-ġurati titqassmilhom kopja tal-istqarrija tiegħu, u dan fi żmien meta l-ġurisprudenza

---

[34] Kost. **2.3.2018** fil-kawża fl-ismijiet ***Dominic Camilleri vs Avukat Ġenerali***

[35] Q.E.D.B. **2.4.2015** fil-kawża fl-ismijiet ***Dimech vs Malta*** (Applik. Nru. 34373/13) § 44

[36] Cfr ***Borġ vs Malta*** § 57 u ara wkoll Q.E.D.B. (GC) **13.9.2016** fil-kawża fl-ismijiet ***Ibrahim et vs Renju Unit*** (Applik. Nru. 50541/08) § 258

tal-Q.E.D.B. fil-każ ta' ***Salduz vs it-Turkija*** u r-riperkussjonijiet fuq stqarrija meħuda f'dawk iċ-ċirkostanzi kienet magħrufa. Fit-tieni lok, il-Qorti żżid tqis ukoll li, matul il-mixja kollha tal-proċeduri kriminali mnedija kontrih, ir-rikorrent qatt ma qajjem id-difiża li huwa ma kienx fuq il-post meta nqala' l-inċident ma' David Azzopardi, imma biss li ma kellux l-intenzjoni li joqtol lil Azzopardi. Din il-ħaġa baqa' jtenniha wkoll fix-xhieda li huwa ta quddiem din il-Qorti fi Frar tal-2017[37]. Fit-tielet lok, hemm ukoll iċ-ċirkostanza li lanqas fir-Rikors tal-Appell tiegħu ma talab it-tħassir tas-sentenza mogħtija mill-Qorti Kriminali, imma biss ir-riforma tagħha bit-tħassir biss tas-sejbien tiegħu ta' ħtija taħt l-Ewwel Kap tal-Akkuża u saħansitra l-konferma tas-sejbien tal-ħtija taħt il-Kapi l-oħrajn tal-Att tal-Akkuża jew, alternattivament, it-tnaqqis tal-piena inflitta. Fir-raba' lok, dan baqa' jistenna sa dakinhar li saret it-trattazzjoni quddiem il-Qorti tal-Appell Kriminali f'Mejju tal-2013, u dan minkejja li sa minn madwar sentejn qabel, kien ressaq rikors dwar il-preġudizzjali tas-siwi tal-istqarrija tiegħu quddiem dik l-istess Qorti. Fil-ħames lok, il-Prosekuzzjoni ressqet provi oħrajn, minbarra l-istqarrija tar-rikorent li, fuq is-saħħa tagħhom, kemm il-ġurati fil-Ġuri u kif ukoll il-Qrati setgħu jaslu raġonevolment għas-sejbien ta' ħtija tar-rikorrent[38]. Fis-sitt lok, minn dakinhar li tressaq quddiem Qorti l-ewwel darba 'l quddiem, ir-rikorrent kien mgħejjun minn avukati tal-għażla tiegħu;

Illi għar-rigward tal-kwestjoni li <u>ma tħalliex ikun jaf x'kellha dwaru l-Pulizija fil-'*file*' tagħha</u>, ir-rikorrent iqis li dan il-ksur tal-istess jedd tiegħu għal smigħ xieraq seħħ biċ-ċaħda li jitħalla jikkonsulta ma' avukat waqt li kien qiegħed ikun interrogat. Hu jgħid li, minħabba din iċ-ċaħda, ma setax ikun jaf x'tagħrif kellha dwaru l-Pulizija u kif dak it-tagħrif seta' jżomm il-bilanċ li trid il-liġi bejn il-jeddijiet tiegħu u dawk ta' min kien qiegħed jistħarrġu w jinterrogah. Iqis li, minħabba f'hekk, inkisret ir-regola tal-ekwità li trid li kull parti jkollha l-istess trattament f'kull proċediment ('*equality of arms*'). F'dan ir-rigward, huwa jsemmi x'jgħidu xi awturi dwar ċirkostanza bħal din u kif l-istess Kodiċi Kriminali llum daħħal din ir-regola fl-Ittra bi Drittijiet li għandha tingħata lil kull min ikun arrestat[39];

Illi, min-naħa l-oħra, l-intimati jwarrbu dan l-ilment tar-rikorrent billi jgħidu li, fl-ebda waqt, ma talab li jara l-'*file*' biex ikun jista' jikkontesta l-legalità tal-arrest tiegħu jew biex ikun jaf b'liema egħmil il-Pulizija kienet qiegħda tixlih. Huma jżidu jgħidu li r-rikorrent lanqas ta l-iċken ħjiel ta' liema provi jqis li l-Pulizija ċaħħditu minnhom biex ikun jaf l-affarijiet sewwa u jisħqu li kulma l-Pulizija kellha dwaru ressqitu fl-atti tal-Kumpilazzjoni quddiem il-Qorti Inkwirenti. Jekk il-Pulizija żżomm għaliha dak it-tagħrif, dan

[37] Xhieda tiegħu f'paġ. 35 tal-proċess
[38] Ara Q.E.D.B. (GC) **1.6.2010** fil-kawża fl-ismijiet ***Gafgen vs Il-Ġermanja*** (Applik. Nru. 22978/05) §§ 179, 186 u 187
[39] Ara Skeda "E", Taqsima I tal-Kap 9

ma jista' jkun qatt ta' ħsara għall-persuna mixlija jekk dak it-tagħrif ma jkunx jagħmel parti mill-provi mressqa mill-Prosekuzzjoni. Huwa minn dak il-waqt 'il quddiem li jqum l-element tal-'*equality of arms*' billi mbagħad il-Prosekuzzjoni tkun trid turi l-provi li għandha u tagħti lill-parti mixlija u lid-difiża tagħha l-opportunità li tirribatti dawk il-provi. Itemmu jgħidu li, fil-każ tar-rikorrent, kulma kellha ġġib 'il quddiem il-Prosekuzzjoni tqiegħed fl-atti u kemm ir-rikorrent u kif ukoll l-avukati li qabbad kienu jafu x'hemm u setgħu bla xkiel iħejju d-difiża xierqa dwarhom;

Illi l-Qorti tagħraf li dak li jilminta minnu r-rikorrent f'dan ir-rigward ma kienx hemm dwaru xi dispożizzjoni tal-liġi fis-seħħ meta ġara l-każ tiegħu bħalma wieħed isib fil-liġi llum[40]. Madankollu, ilu żmien magħruf li l-jedd ta' aċċess għal tagħrif li jista' jxejjen jew idgħajjef il-ħtija tal-persuna mixlija jimxi id f'id mal-jeddijiet imħarsin taħt l-artikolu 6(3)(ċ) tal-Konvenzjoni. Minħabba f'hekk jingħad li "*In principle, fairness requires adequate disclosure to the defence, prior to the trial and in sufficient time to enable its effective use in preparing the defence, of any material capable of assisting the defence. In some cases, such as those involving national security issues, an exception to the general rules about the disclosure of evidence is allowed on public interest grounds. One recognized procedure is for the trial judge to examine the sensitive evidence ex parte so as to rule on whether the public interest in secrecy outweighs the value of the material to the defendant*"[41]. Minn dan jidher li dan l-aċċess għandu jiċċaħħad biss f'ċirkostanzi eċċezzjonali[42];

Illi madankollu l-Qorti tqis li l-imsemmija regola tgħodd fil-qafas ta' proċedura mnedija quddiem qorti. Dan jidher li huwa l-każ jekk wieħed jara t-taqsima "E" tal-Ittra Bi Drittijiet[43] li, għar-rigward tal-aċċess għad-dokumenti, tagħraf bejn l-istadju li bniedem ikun inżamm b'arrest (f'liema każ, l-aċċess ikun għal dawk id-dokumenti meħtieġa għall-kontestazzjoni tal-arrest jew detenzjoni) u dak fejn il-każ ikun tressaq quddiem qorti (f'liema każ l-aċċess huwa dwar kull prova materjali favur jew kontra l-akkużat);

Illi r-rikorrent ma fissirx kif in-nuqqas ta' aċċess għal dokumenti li seta' kellha f'idejha l-Pulizija fil-waqt li kienet qiegħda tinterrogah ġablu ksur tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq. Min-naħa l-oħra, il-Qorti tqis li sa sitta u tletin (36) siegħa wara li kien arrestat, ir-rikorrent tressaq quddiem il-Qorti Inkwirenti u l-provi kollha li ressqet il-Pulizija dwar il-każ kienu jinsabu fl-atti tal-Kumpilazzjoni u għad-dispożizzjoni sħiħa tiegħu u tal-avukati li qabbad[44].

---

[40] Id-dispożizzjonijiet rilevanti ddaħħlu fit-Titolu VI tal-Ewwel Taqsima tat-Tieni Ktieb tal-Kap 9 bis-saħħa tal-Att IV tal-2014 (li daħal fis-seħħ fit-18 ta' Marzu, 2014) fl-artt. 534A sa 534AG

[41] W A Schabas The European Convention on Human Rights – A Commentary (OUP 2015) pġ. 310

[42] Q.E.D.B. **11.1.2011** fil-kawża fl-ismijiet ***McKeown vs Renju Unit*** (Applik. Nru. 6684/05) §§ 40 – 47

[43] Li tikkostitwixxi t-Taqsima I tal-Iskeda "E" tal-Kap 9 li ddaħħlet ukoll bis-saħħa tal-Att IV tal-2014

[44] Kost.**13.2.2017** fl-atti tar-Riferenza fl-ismijiet ***Il-Pulizija (Spett. M Bondin) vs Clayton Azzopardi*** §§ 20 – 23

Mill-provi mressqa, jidher probabbli wkoll li, sa dak il-ħin li ta l-istqarrija, il-Pulizija ma kienx seta' kellha wisq tagħrif jew provi oħrajn dwar ir-rikorrent, meta wieħed iqis li l-arrest tiegħu seħħ imqar sagħtejn wara l-inċident u huwa kien tressaq quddiem il-Qorti l-għada, wara li kien ilu madwar erbgħa u għoxrin (24) siegħa li ta l-istqarrija tiegħu;

Illi dan jingħad lil hinn mill-fatt li biex wieħed iqis jekk iċ-ċaħda għall-aċċess ta' dokumentazzjoni ġabitx magħha ksur tal-jedd għal smigħ xieraq ta' dak li jkun, irid jitqies fid-dawl tal-proċediment kollu li jkun u mhux biss b'riferenza għal episodju wieħed maqtugħ għalih[45];

Illi fid-dawl ta' dawn il-kunsiderazzjonijiet, il-Qorti ma ssibx li r-rikorrent wera tajjeb biżżejjed li ġarrab ksur tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq taħt din il-kawżali;

Illi, fid-dawl tal-kunsiderazzjonijiet kollha li saru dwar dawn il-kawżali, il-Qorti sejra tilqa' l-ewwel talba safejn din trid li r-rikorrent ġarrab ksur tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq minħabba li ta stqarrija bla ma kien imħolli jkollu l-għajnuna ta' avukat u fil-preżenza tiegħu, imma tiċħad l-istess talba għall-bqija;

Illi jifdal li l-Qorti tqis **it-tieni talba attriċi** li titlob l-għoti tar-rimedju li jixraq jingħata lir-rikorrenti minħabba l-ksur imġarrab. Kif intwera qabel, il-proċeduri kriminali meħuda kontra r-rikorrent intemmu b'sejbien ta' ħtija u bl-għoti ta' piena effettiva ta' ħabs, wara proċedura fi grad ta' appell. Dan ifisser ukoll li, fil-qies tar-rimedju li jixraq jingħata, il-Qorti trid tħares lejn il-proċeduri kriminali fit-totalità tagħhom;

Illi fit-tieni talba tiegħu, ir-rikorrent jitlob li din il-Qorti takkorda dawk ir-rimedji effettivi u xerqa fiċ-ċirkostanzi inkluż billi jerġa' jinstema' l-każ mill-ġdid. Fis-sottomissjonijiet tiegħu[46], huwa jgħid li f'każ bħal tiegħu l-aħjar rimedju jkun li huwa jerġa' jitqiegħed fil-pożizzjoni li kien ikun li kieku l-jedd fundamentali tiegħu ma kienx miksur, u dan minħabba li l-ksur minnu mġarrab darab tabilfors is-siwi ta' proċediment kollu meħud kontrih fil-Qrati ta' kompetenza kriminali. Huwa jsemmi xi deċiżjonijiet tal-Q.E.D.B. biex isaħħaħ din is-sottomissjoni tiegħu;

Illi, min-naħa tagħhom[47], l-intimati jgħidu li jekk kemm-il darba din il-Qorti sejra tasal biex tagħti lir-rikorrent xi rimedju, żgur ma għandux ikun fis-sura tat-tħassir tas-sentenzi mogħtija mill-Qorti Kriminali u mill-Qorti tal-

---

[45] P.A. Kost LSO **27.2.2018** fil-kawża fl-ismijiet ***Graziella Attard vs Avukat Ġenerali*** (appellata)
[46] Nota ta' Sottomissjonijiet f'paġġ. 63 – 4 tal-proċess
[47] Nota ta' Sottomissjonijiet f'paġġ. 77 – 8 tal-proċess

Appell Kriminali, billi dan ma jkunx wieħed proporzjonat mal-ksur imġarrab. Iqisu li dikjarazzjoni ta' ksur jew l-għoti ta' kumpens ikun, jekk din il-Qorti tasal sa daqshekk, rimedju xieraq;

Illi l-Qorti tagħraf li s-setgħat ta' rimedju li l-liġi tagħtiha f'każ li ssib li seħħ ksur ta' xi jedd fundamentali huma wesgħin u maħsuba biex ixejnu tali ksur jew, jekk dan ma jistax isir, li jpattu għalih b'mod li l-integrità tal-persuna titreġġa' kemm jista' jkun għal dak li kienet qabel seħħ il-ksur[48]. F'każijiet ta' lmenti dwar ksur tal-jedd għal smigħ xieraq wara li l-proċediment ikun intemm b'sentenza li saret ġudikat, ir-rimedji li l-Qrati taw ma kinux tabilfors jikkonsistu fit-tħassir tas-sentenza li tkun temmet il-proċess li matulu xi parti tkun ġarrbet ksur tal-jedd tagħha għal smigħ xieraq. Dan jgħodd ukoll fejn Qorti tkun sabet ksur tal-artikolu 6(3)(ċ) tal-Konvenzjoni meta persuna tkun tat stqarrija lill-Pulizija bla ma kienet mgħejjuna minn avukat[49], u dan sakemm ir-rimedju jkun wieħed xieraq u "proporzjonat għad-dimensjoni tal-leżjoni"[50];

Illi f'dan ir-rigward, il-Qorti tirreferi għas-sitt kunsiderazzjonijiet li hija għamlet wara li sabet li r-rikorrent kien ġarrab ksur tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq, liema kunsiderazzjonijiet saru b'riferenza għal aspetti li joħorġu mill-mod tas-sehem tiegħu fil-proċeduri quddiem il-Qrati ta' kompetenza kriminali. Din il-Qorti hija tal-fehma li meta parti f'kawża tonqos li tħares il-jedd tagħha għal smigħ xieraq meta l-liġi kienet tagħtiha rimedju, ma jkunx sewwa li mbagħad, wara li dik il-kawża tintemm, tirrikorri għar-rimedju "kostituzzjonali" biex tipprova tħassar l-effetti ta' dik il-kawża[51];

Illi wara li l-kawża kienet tħalliet għas-sentenza, ir-rikorrent ressaq Nota b'riferenza għal sentenza mogħtija m'ilux mill-Qorti Kostituzzjonali dwar kawża ta' lment ta' ksur ta' jedd ta' smigħ xieraq fuq stqarrija li kienet ittieħdet bla ma l-persuna konċernata kienet imħollija jkollha avukat jgħinha f'dak il-ħin[52]. Ir-rikorrent jgħid li ċ-ċrkostanzi ta' dik is-sentenza jittrattaw mertu li jixbah lil dak fil-kawża tal-lum. F'dik is-sentenza, il-Qorti Kostituzzjonali ħassret is-sentenza mogħtija mill-Qorti tal-Maġistrati, minkejja li l-akkużat (rikorrent) kien ammetta l-ħtija tiegħu quddiem dik il-Qorti;

Illi l-Qorti ma taqbilx mar-rikorrent li ċ-ċirkostanzi f'dik il-kawża jixbhu lil dawk f'din li għandha quddiemha llum. Fl-ewwel lok, il-proċeduri kriminali f'dik il-kawża ma kinux intemmu, bħalma huwa l-każ tallum. Fit-tieni lok, f'dik il-kawża l-akkużat kien ammetta l-ħtija tiegħu, ħaġa li r-rikorrent

[48] Kost. **5.7.2011** fil-kawża fl-ismijiet ***Victor Gatt et vs Avukat Ġenerali et***
[49] Kost. **11.7.2016** fil-kawża fl-ismijiet ***Aaron Cassar vs L-Avukat Ġenerali et***
[50] Kost. **27.10.2017** fil-kawża fl-ismijiet ***Raymond Bonniċi vs Avukat Ġenerali et***
[51] Ara, b'eżempju, Kost **14.3.2005** fil-kawża fl-ismijiet ***Anthony Mintoff vs Avukat Ġenerali et*** u Kost. **28.6.2012** fil-kawża fl-ismijiet ***Simon Xuereb vs Avukat Ġenerali***
[52] Kost. **14.12.2018** fil-kawża fl-ismijiet ***Brian Vella vs L-Avukat Ġenerali***

fil-kawża kriminali tiegħu ma kien għamel qatt. Fit-tielet lok, f'dik il-kawża, l-istqarrija kienet il-prova waħdanija li minħabba fiha l-akkużat kien ammetta l-ħtija tiegħu, filwaqt li f'din il-kawża l-istqarrija ma kinitx il-prova waħdanija li fuqha l-ġurati u l-Qorti tal-Appell Kriminali sabu l-ħtija fir-rikorrent;

Illi, wara li qieset dawn il-ħwejjeġ kollha, il-Qorti jidhrilha li r-rimedju xieraq li jistħoqq lir-rikorrent għall-ksur imġarrab minħabba li ta l-istqarrija tiegħu bla ma kien mgħejjun minn avukat għandu jkun il-ħlas ta' kumpens non-pekunjarju. Il-Qorti qiegħda tillikwida s-somma ta' tlitt elef euro (€ 3,000) bħala kumpens għall-finijiet tat-tieni talba tiegħu;

Illi, fl-aħħarnett, il-Qorti tirreferi għal rikors ieħor li r-rikorrent kien ressaq fit-23 ta' Novembru, 2017[53], wara li l-kawża tħalliet għas-sentenza, u li fiha kien talab l-għoti ta' rimedju provviżorju tal-iskarċerazzjoni. Il-Qorti tqis li, fid-dawl ta' dak li ipprovdiet dwar it-tieni talba tar-rikorrent, u wkoll tal-provvediment mogħti minnha fid-19 ta' April, 2016[54], fuq talba oħra bħalha li r-rikorrent kien talab fi stadju bikri tal-kawża, ma hemm l-ebda raġuni tajba għaliex għandha tilqa' t-talba tar-rikorrent biex jinħeles mill-ħabs fiċ-ċirkostanzi;

Għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi l-kawża billi:

Tilqa' limitatament l-ewwel talba attriċi billi ssib li l-jedd għal smigħ xieraq tar-rikorrent, kemm taħt il-Kostituzzjoni u kif ukoll taħt il-Konvenzjoni, inkiser minħabba li ta stqarrija lill-Pulizija bla ma kien imħolli jkollu l-għajnuna ta' avukat jew jagħtiha fil-preżenza tiegħu; imma **tiċħad l-istess talba** għall-bqija, billi ma jirriżulta l-ebda ksur tal-jeddijiet tar-rikorrent u la taħt l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u lanqas taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni biċ-ċaħda lir-rikorrent tal-aċċess għall-'*file*' tal-Pulizija;

Tilqa' t-tieni talba attriċi billi tordna lill-intimati flimkien u solidalment bejniethom iħallsu lir-rikorrent is-somma ta' tlitt elef euro (€ 3,000) bħala kumpens mhux pekunjarju minħabba tali ksur; u

Tordna li l-intmati jħallsu wkoll **l-ispejjeż tal-kawża**.

Moqrija

[53] Paġġ. 84 – 8 tal-proċess
[54] Paġġ. 22 – 5 tal-proċess

Onor. Joseph R. Micallef LL.D.,
Imħallef

28 ta' Frar, 2019

Marisa Bugeja
Deputat Registratur

28 ta' Frar, 2019